

הגליון השבועי לכבוד שבת קודש

יד אברהם ישעיהו

ע"ש מרן החזון איש זצ"ל

לעילוי נשמת

איש החסד מו"ה אלכסנדר זושא ב"ר מרדכי מנחם ז"ל איש מירון - נלב"ע ב' אדר ראשון תש"ס
זוג' האשה החשובה מרת מלכה ב"ר משה ע"ה - נלב"ע כ"ט שבט תשנ"א
הרה"ח ר' ראובן יוסף ב"ר אלכסנדר זושא ז"ל - נלב"ע כה אדר תשע"ו

35 שנים | תשנ"א-תשפ"ו

פרשת קרח

מחלוקת רק לשם שמים

ויקח קרח. ורתן. ואבירים. ואון בן פלת. (ט"ז, א)

רבים מחכמי ישראל תוהים על מלות הפתיחה בפרשתנו: ויקח קרח, שאין לפי דקדוק הלשון, שהרי בפסוק שלפנינו מוזכרים ארבעה אנשים, וראוי היה לכתוב כאן: ויקחו קרח ורתן ואבירים ואון בן פלת, כשם שנאמר בפסוקים הבאים ויקומו לפני משה ויקהלו על משה (ט"ז, ב, ג). הגאון רבי יהונתן אייבשיץ מפראג מפתח רעיון זה בספרו יערות דבש, חכמינו ז"ל אמרו בפרקי אבות (ה, י"ז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים.

איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי שנבעה מתוך בקשת האמת, ולכן זכו התנאים החולקים לסייע בקביעת ההלכה לדורות. ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קורח וכל עדתו (שנבעה מקנאה וצרות עין ומשאפה להשיג כבוד ושררה ולכן נענשו החולקים על משה בכל חומר הדין). נשאלת השאלה: מדוע לא נאמר במשנה ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח ומשה? כשם שנאמר לפני כן זו מחלוקת הלל ושמאי? מכאן נמצאנו למדים, שהמחלוקת המתוארת בפרשת קרח לא היתה רק בין קרח ועדתו לבין משה ואהרן, אלא בתוך עדת קרח פשטה מחלוקת קשה, כי כל אחד מן הנוהים אחרי קרח ביקש לעצמו את הכבוד והשררה, וזו ראייה חותכת, שלא היתה זו מחלוקת לשם שמים (וכן במאור ושמש בשם הנועם אלימלך).

כיוצא בכך כותב המלבי"ם בספרו "התורה והמצוה": כל אנשי עדת קרח התנגדו זה לזה, קרח ביקש כמובן את הכהונה הגדולה לעצמו, דתן ואבירים התנגדו למעמדו המיוחד של שבט לוי וטענו שהכהונה בקודש מגיעה לשבט ראובן בכור יעקב, ומאתים וחמישים האנשים שנכללו בעדת קרח, רצו שתינתן הכהונה לנשיאי העדה או לבכורים מלידה. בדין מכנים חז"ל מחלוקת זו: מחלוקת קרח וכל עדתו, כי כל אחד מחבורתו של קרח התכוון כאן לתועלתו. האישית בלבד, והתנגד לכוונות זולתו. (פרפראות לתורה)

כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים. זו מחלוקת קרח כל עדת (אבות ה)

יש להבין ההבדל בין שתי המחלוקות המוזכרות וכמו כן את ענין 'סופה להתקיים' במחלוקת שהיא לשם שמים, הרמב"ם ורבינו עובדיה מברטנורא מפרשים שכאשר ב' הצדדים החולקים במחלוקת מתנצחים מתוך כוונה טהורה להוציא את האמת לאור סופה להתקיים. כלומר סופו של הדיון יביא את שני הצדדים למטרה המבוקשת בירור האמת. דוגמא לויכוח מסוג זה יש לראות במחלוקת שמאי והלל. אין ספק שמחלוקתם לא נבעה מתוך אהבת התנצחות אלא אך ורק כדי לברר ההלכה לאמיתתה של תורה. [וכן מצינו שבו מתחננים אלו עם אלו].

מחלוקת שאינה לשם שמים זהו ויכוח שבו הצדדים מעוניינים לבטא רק גאווה והתנצחות. אף אחד לא יקבל איש את דעתו של חברו, זהו לדברי רעהו, וממילא לעולם לא יקבל איש את דעתו של חברו, זהו פירוש: "אין סופה להתקיים". כפי שאכן קרה במחלוקת קרח ועדתו, מאחר שכוונתם היתה בקשת שררה וכבוד לא שמעו כלל מה שאמר להם משה, ובסופו של דבר לא נתקיים מה שרצו אלא ההיפך מזה. בכל ויכוח יש להקפיד שהמטרה תהיה בקשת האמת, אם הויכוח סוטה ממטרה זו והופך להיות התנצחות בין עקשנים שאינם מוכנים לשמוע זה את זה, הרי זו מחלוקת שאינה לשם שמים, ויכוח עם אנשים שאינם

קרית ספר תשפ"ו

שומרי תורה ומצוות, למשל, הוא על פי רוב מן הסוג של מחלוקת שאינה לשם שמים, היות ופורקי העול משמיעים דבריהם בדרך כלל כדי להצדיק את דרכם ולא כדי ללבן את האמת.

ואף שהמשנה אומרת ודע מה שתשיב לאפיקורס (אבות ב) אין כוונת התנא לומר שצריכים להתווכח עם האפיקורס, אלא מבאר היעב"ץ ואומר שכוונת המשנה לומר שלעצמינו צריכים אנו לברר מה יש להשיב לטענות האפיקורסים. אך מהויכוח עצמו אין סיכוי להפקת תועלת, וכך מדויק בלשון המשנה שנקטה דע מה שתשיב, ולא מה להשיב. רק כאשר השאלות נשאלות מתוך בקשת האמת מותר להשיב להוכיח ולהתווכח. זוהי מחלוקת לשם שמים. (ילקוט לקח טוב)

ויקח קרח (טז, א)

ביקש קרח לקחת לעצמו גדולה ושררה ולכן לא היה הדבר כשר, טובה גדולה רק כשנותנים אותה מן השמים, בכוחות עצמו אין אדם יכול לקחתה. (מעיינה של תורה בשם הר"ב מפשיסחה זצ"ל)

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי (טז, א)

תמוה הדבר, כיצד זה בני לוי קראו לבנם בשם "קרח", שהוא שמו של אחד מאלוף עשו, כנזכר בתורה (בראשית לו טז), וקיימא לן בגמרא (יומא לח) "רשעים, לא מסקינן בשמייהו". וראה מה היה בסופו. ואפשר לומר שזאת בא הכתוב להשמיע לנו בהדגישו את ייחוסו של קורח אל לוי, לומר לך, שאף על פי שהיה חוט המשולש, מכל מקום נותק במהרה, וכל זאת על שום שקראוהו בשם רשע. זהו "ויקח קרח" - שם זה הוא שגרם שלקח כל מה שיכול היה להתעלות ולהתקדש על ידי אבותיו הקדושים - יצהר, קהת ולוי - והפסיד הכל. (חתם סופר טללי אורות)

'ויקח קורח' אין קיחה אלא בכסף

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי (טז, א)

פרש"י: לקח את עצמו לצד אחר, להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה. וזהו שתרגם אונקלוס "ואתפלג", נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת. דבר אחר: ויקח קרח - משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים.

ונראה לפרש על פי מה ששנינו בקידושין (ד:): מאי דכתיב "כי יקח איש אשה", אין קיחה אלא בכסף, וכן הוא אומר "נתתי כסף השדה קח ממני" וכזאת יש לפרש כאן: "ויקח קרח" במה לקח את "חמשים ומאתים נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם"? התשובה היא בכסף... אין קיחה אלא בכסף. קרח הצליח למשוך אתו את נשיאי העדה, ע"י הכסף הרב שהיה לו. כדאייתא במסכת סנהדרין (נב:): שהיו צריכים שלוש מאות פרוטות לבנות רק כדי לשאת את מפתחות בית גנזיו של קרח.

ומצינו כן מפורש במסכת סנהדרין (נב:): אמר רבי אלעזר: למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ? בתחלה, דומה לקיתון של זהב. סיפר הימנו, דומה לקיתון של כסף. נהנה ממנו, דומה לקיתון של חרס. כיון שנשבר שוב אין לו תקנה. ופירש רש"י: משום דאיירי בעדת קרח נקט לה. שהיו תלמידי חכמים, כדכתיב 'נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם', ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו מממנו, הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה. (לב ישראל הרה"ג ישראל גרוסמן זצ"ל)

רב לכם כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ד' (טז, ג)

זו דרכם של כל בעלי המחלוקת ומחררי הריב, שהם באים בטענות כלפי הרב של עירם: אלמלי היה הוא בעיר אחרת, כבר מזמן היו מגרשים אותו משם, ורק משום שאנחנו הננו יהודים כשרים, יראים ושלמים, עדיין יש לו מקום בקרבנו. אנשי קרח גם הם אמרו- כך: רב לכם זה שאתם עוד שרויים בגדולתכם ועדיין תופשים אתם בכהונות הכבוד

נא לא לעיין בגליון בשעת התפילה, חזרת הש"ץ וקריאת התורה.

יש מחמירים לא לשלטל אפי' במקום שיש עירוב. (עיין דינים והנהגות חזו"א פרק י"ב א-ג)

שלכם, הרי זה משום שכל העדה כולם קדושים ובתוכם ד' משום שקדושים וטובי לב אנחנו, שאם לא כן כבר היינו מזמן מורידים אתכם מגדולתכם, ומה לכם איפוא עוד להתרברר עלינו, ומדוע תתנשאו.

(מעיינה של תורה בשם כתב סופר)

אחד הפלאים הגדולים הוא שכל החולקים על צדיקים בודים עליהם מלבם דברים כאלה, שהם ממש ההיפך הגמור מטיבם ומהותם. גם נגד משה רבנו, אשר התורה העידה עליו כי הוא עניו מאד מכל האדם לא מצאו קובלנה אחרת אלא דוקא שהוא בעל גאווה ומדוע תתנשאו.

(מעיינה של תורה, הרבי מקוצק זצ"ל)

ויקהלו על משה ועל אהרן (טז, ג)

אין תוכחה במקום ליצנות אחז"ל (ילקוט) זש"ה אשרי האיש וגו' ובמושב לצים לא ישב זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן, מה עשה כינס עליהם כל הקהל והתחיל לומר לפניהם דברי ליצנות וכו'. הרי שכל כחו של קרח לפתות את ראשי העם לא היה אלא מפני שהתלוצץ על משה ואהרן, ומינה מה עצום כח טומאת הליצנות, שקרח פקח היה וידע כי בשביל ויכוח לא יוכל להביאם למרוד, שבמלחמת השכל עם השכל ודאי אין שום מבוא שקרח ינצח את משה, אלא מה עשה, איזה כלי נשק הפעיל קרח במלחמתו, זו הליצנות.

כלומר השטות וההבל, כי ליצנות אחת דוחה מאד תוכחות, תוכחה היא הויכוח בהשכל ודעת אם כך ואם כך, וליצנות הוא אי רצינות אשר בא מכח חומר בהמי שבאדם, ולכן אם התלוצץ אדם, הרי העלה בכך את הבהמה על שלחנו, ומי לא יבין כי אין להסביר לבהמה דברים שיש בהם משום חכמה ודעת, ולכן ליצנות א' דוחה מאד מיני שכל.

והנה במחלוקת זו נענשו בני ישראל בג' עונשים חמורים, בלועי דקרח שרופי דקרח והנגף בעם, אח"כ "וידבר ד' אל משה וגו' מטה מטה לבית אב וגו' והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח" וכן היה שכל ישראל ישנו להם בביתם במנוחה ולמחרת "פרח מטה אהרן ויצא פרח ויצץ ציץ וגו' ויראו ויקחו איש מטהו".

ויש להתבונן הרי השי"ת רחום וחנון ארך אפים ומרבה להיטיב, ולמה לא ציוה השי"ת מיד על ענין המטות והיו רואים כי באהרן בחר ד', ותשקוט הסערה כאשר ראו אח"כ, ולשם מה הענישם תחילה באלו ג' העונשים הנוראים והוכו בני ישראל כאשר ינוד הקנה במים?

אבל כבר צוה הנביא (ישעיה כ"ח) ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי, ואחז"ל (ע"י יח) קשה ליצנות שתחלתה יסורין וסופה כליה וכו' ע"ש, וכבר האריך בענין זה במסילת ישרים פה וביאר כל זהו דבר שהדין נותן אותו, כי מי אשר מתפעל מן ההתבוננות ומן הלמודים אינו צריך שיתייסר בגופו וכו' אך הלצים שאין מתפעלים מן התוכחות מפני כח ליצנותם, אין להם תיקון אלא השפטים וכו' ע"ש, הוא הדבר שאמרנו כי ע"י הליצנות מרכיב האדם את הבהמה אלוף לראשו, ומה יועילו לו כעת התוכחות.

ולכן נכוננו ללצים שפטים (משלי י"ט), לשבור כח הבהמה ששלט על אדם זה ואז יתחכם וישמע מוסר, משא"כ מעיקרא שאין הטעם והדיעה מושלים בו, ואי אפשר לתת לו ערמה ולהנהיגו (מס"י שם) וזהו מה שבאו על בני ישראל עונשים גדולים מתחילה על דבר קרח, כי בעשותו אתם ליצנות, טמטם לבם וביטל הרגשתם, שלא ידעו ולא יבינו להתעורר אל החשבון והפשפוש במעשים, ואף אם יפתחו להם השמים ושמי השמים "אל פעל ד' לא יביטו" ולא ישיגו ארחות חיים כי בכח הליצנות יפיל האדם הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל, ולא מפני חולשת הענינים, ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה (מס"י שם) ומשום כך הוזקו בללועי דקרח ולשרופי דקרח ולהנגף בעם, שנשבר לבם בקרבם ממוסר העונשים, וסר הטמטום המתלוצץ שמעורר העינים ומחריש האזנים, אז הראה להם הקב"ה ענין המטות כי באהרן בחר והוא הקדוש, "ויראו ויקחו איש מטהו". (אורי יהל)

ומדוע תתנשאו על קהל ד' (טז, ג)

יש לך אדם שמקנא בחבירו על עשרו וטובו בשביל שעינו צרה בשל אחרים. ויש מקנא לטובתו, כלומר רוצה הוא שגם הוא יהיה מאושר בחיים. קרח ועדתו הביעו קנאתם למשה מפני צרות עין, והתורה פרסמתם לגנאי בשביל זה 'ומדוע תתנשאו על קהל ד' '. וכברש"י שם, הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה. והנה קנאה כשהיא לעצמה היא אחת מהמדות המגונות ביותר, שעל האדם להתרחק ממנה בתכלית הריחוק וכמ"ש ורקב עצמות קנאה, אבל אם המדה הזאת מתבטאת באופן הזה של קרח ועדתו, עוד היא גרועה שבעתיים, ובוא וראה מה עלתה להם.

וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו (טז, ה)

יש לבאר ביאור הכתוב על פי דברי חז"ל (יומא עה.), ר' יוסי אומר כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין כך המן היה מגיד לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כיצד, שנים שבאו לפני משה לדין, זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם

משה דינו לבוקר משפט, למחר אם נמצא עומרו בבית ראשון בידוע שזה גנבו ואם נמצא עומרו בבית שני בידוע שזה מכרו וכו', וכתוב "ויצא העם ולקטו" שטו העם ולקטו", הא כיצד, צדיקים ירד [המן] על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו.

נראה מזה שהמן היה המוכיח היותר נמרץ לישראל, שע"י ירידתו בקירוב להאיש או בריחוק מקום, וכמו כן אופן ירידתו כל זאת היה מראה בעליל מי הצדיק ומי הרשע ומי מעשיו מכונים לשם שמים ומי לטובת עצמו הוא דורש, ולזאת אמר משה לקרח ולבני עדתו אחרי שמעו טענותם שהתעטפו עצמם באיצטלאל של לשם שמים כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' - למה לכם לריב עמי ולבא עלי בטענה ולערער שלום כל ישראל העדה אשר בחר ה' אשר לטובתה בביכול אתם באים עלי בטענה וריב, נחכה כולנו למחרת בעת ירידת המן, ואז - בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו וגו', ואז יודע מי הוא הצדיק ומי הוא הרשע ומי מעשיו מכונים לשם שמים ומי לטובת עצמו הוא דוגל. (פרחי אהרן הרה"ג אהרן הכהן חתן ח"ח)

הלך מסבא-קרח : לא כדאי להיות פיקח מדי...

רב לכם בני לוי (טז, ז)

"וקורח שפיקח היה, מה ראה לשטות זו? עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר: בשבילו אני נמלט. רש"י."

את לקח סופו המר של הסב"ה פיקח" קורח, למדה חנה, בעת שהתפללה לפני הקב"ה שיתן לה בן, וביקשה (שמואל א', א, יא) "ונתתה לאמתך זרע אנשים", ובגמרא (ברכות לא:) דרשו "לא ארוך ולא גוך, ולא קטן ולא אלם, ולא צחור ולא גיחור, ולא חכם ולא טפש".

והפליאה מתבקשת: מי שמע על אם המתפללת שבנה לא יהיה חכם?! אמר על כך האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מגור, הלא חנה היתה נכדתו של קורח, וראתה לאן הובילה אותו פקחותו, כמאמר חז"ל "וקורח שפקח היה" מה ראה לשטות זו?, ומתוך כך הסיקה שלא טוב להיות חכם מדי, ומשום כך ביקשה כי בנה יהיה "לא חכם ולא טיפש".

הוסיף על כך בנו, האדמו"ר בעל "בית ישראל" אמרו חז"ל: "וקורח שפיקח היה מה ראה לשטות זו" לאיזה שטות הכוונה? לשטות הגדולה שלו "שפיקח היה", כי רק מכוח אותה פיקחות הגיע לכל הקלקולים הגדולים שלו.

ונכדתו, חנה, זכרה היטב כיצד פיקחותו של קרח היתה בעוכריו, ועל כן ביקשה "לא חכם", כי יותר מדי חכם גם כן אין זה טוב, (וכלשונו) "אז צי קלוג טיגא אויך נישט" - אם חכם יותר מדי זה גם כן לא טוב!

(אמרי אמת-ליקוטים דף כז-פאר ישראל ח"א עמוד תי-ושלל לא יחסר)

וישלח משה לקרא לדתן ואבירים (טז, יב)

מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, שהיה משה מחזיר אחריהם. (רש"י). תמה החתם סופר, ראשית מה רבותא בכך פשיטא שאין מחזיקין במחלוקת. שנית, מדוע לא למדו מכך, כי לא זו בלבד שאין מחזיקין, אלא שצריך גם לבקש שלום ולרדפו, בדרך שהיה משה רבינו מחזיר אחריהם. הוא מותיב והוא מפרק: בעצם לא היה מקום לחזר אחרי דתן ואבירים, אחרי שהוחזקו שלש פעמים כבעלי מחלוקת, פעם ב"אכן נודע הדבר", פעם ב"רא ה' וישפוט", ועכשיו פעם נוספת. אולם ביחס למחלוקת אין מחזיקין, אין אומרים "מוחזק זה לחלוק" ולעולם צריך לחזר אחרי ולפתוח בשלום. (מעיינות הנצח)

עד היכן צריכים לפסוע אחורנית למען השלום. הגאון רבי חיים מוולוז'ין השקיע פעם מאמצים רבים כדי להשלים בין שני יהודים פשוטים שהסתכסכו ביניהם, העירו לו מקורביו, שאין זה לפי כבודו של הרב להשפיל עצמו כל כך ולהקדיש מזמנו היקר בהתעסקות עם אנשים בורים ועמי הארצות הרבים ביניהם על ענינים של מה בכך. השיב הגאון למקורביו שנינו במסכת יומא (ג). המתפלל צריך שיפסע שלוש פסיעות לאחוריו, ואחר כך יתן שלום, נמצאנו איפוא למדים שבגלל השלום צריכים לפעמים לפסוע כמה וכמה פסיעות אחורנית. (פרפראות לתורה)

העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה (טז, יד)

אפילו אתה שולח לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך, לא נעלה רש"י.

מה פשר הדברים, תהה רבינו. והסבירם במעשה שהיה. באחת העיירות היה פקיד הממונה מטעם השלטונות לדווח על לידות ופטירות, נישואין וגירושין, וכל הקשר למרשם התעשרים. בהתקרב מועד הגיוס בו נלקחו באותם ימים לכ"ה שנה בתנאי התושבות. והשפלה, היו התושבים באים ומדווחים על פטירת בניהם, כביכול, או עקירתם מן היישוב. והפקיד השים עצמו כמאמין לדבריהם ומחק את הבנים מספרי התושבים, למרות שידע שאין זו אלא בדווא ואמתלה להשתמש מהגיוס לצבא.

יום אחד פרץ ריב בין הפקיד לשכנו, אמר אותו שכן בחמתו: "אלך לכרך הגדול ואלשין עליו, שהוא מזייף את הספרים ומועל בתפקידו, ומדווח על חייבי הגיוס כאילו שבקו חיים, ופועל בכך נגד הצאר וצבאו!"

"הס!" קראה אשתו, "אם כה תעשה הן יביאו חוליית ביקורת יבדקו את הספרים, וימצאו שגם בנינו בין המשתמטים!"

"מה בכך, יגוייסו!" קרא ברוב רוגזו, "אבל אתה הוא שהעדת שנפטרו, ואותך יאסרו!" "הכל כדאי", זעק ברוגזה. "שיאסרו אותי, ואותך, ואת בנינו, ובלבד שיודח מתפקידו!"

זה כוחה של נצחנות ומחלוקת: אפילו יזהירו שיאבדו מאור עיניהם ויהיו דומים החשובים כמתים, לא יסוגו אחור. רעיון אחד ממלא כל יישותם: רעיון מחלוקת גודש את עולמם, ואינם חושבים על כל דבר אחר, מוכנים להקריב קרבן (נצח התורה פ"ג חפץ חיים החדש)

ויפלו על פניהם וגו' האיש אחד יחטא ועל כל העדת תקצף (טז, כב)
ויפלו על פניהם להתפלל ומכאן לנפילת אפים בתפלה, ודע כי ענין נפילת אפים בתפלה יש בו ג' כוונות, הא' למורא השכינה, והב' להראות צער והכנעה, והג' להראות אסירת חושיו ובטול הרגשותיו.

האחת למורא השכינה כדי שיתלבש בזה בוש וצניעות כי כיוסו הפנים מדרכי הענוה והבושת, לאמור שכוונת המתפלל שהשכינה כנגדו וכענין שכתוב (תהלים טז) שויתי ה' לנגדי תמיד, לכך תקנו בטכסיסי התפלה כיוסו הפנים. והכל ליראת ה' יתברך כענין שכתוב במשה (שמות ג) ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים. (רבינו בחיי)

ותפתח הארץ.. ותבלע אתם ואת בתיכם ואת כל הרכוש (טז, לב)
נשאלת השאלה, אם בני אדם חטאו במחלוקת קרת ועדתו, רכושם מה חטא, מדוע נגזר על עדת קרח, שהאדמה תבלע גם את בתיכם ורכושם הרב. אלא אומרים חכמי ישראל, אילולא היו קרח ועדתו בעלי רכוש ומשופעים בממון רב, אפשר שלא היו נקלעים למחלוקת זו, שכבר אמר החכם מכל אדם (משלי י"ח, כג) "ועשיר יענה עזות", העשיר משיב לזולת בדברים עזים וקשים. יוצא מכאן, שבתיהם ורכושם של קרח ועדתו גרמו להם ליפול לתוך אש המחלוקת, שהוצתה אותה שעה במחנה ישראל. משום כך גזר הבורא, שלא יהא שריד ופליט לרכוש זה, כי כל הגורם לחטא נחשב כשותף לחטא וכבד. הורו ענו חז"ל: מגלגלים זכות על ידי זכאי, וחובה על ידי חייב (שבת ל"ב). (פרפראות לתורה)

ביאור הנהגתו של משה

ויש לכם לשאול שאלה גדולה בענין זה של מחלוקת קרח, שיש להבין הנהגתו של משה, שהרי בידוע שמה היה רחמן על ישראל, וכשחטאו ישראל היה תמיד עומד ומבקש עליהם רחמים, ובמעשה העגל הגיע עד כדי כך שמסר נפשו עליהם למיתה, שאמר: "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת". וכמה פעמים רבו עמו והוא מנחל להם, ולא זו בלבד שלא קילל אותם אלא אף ביקש רחמים עליהם, וכאן בענין של קרח נהג משה בכל חומר הדין, לא זו בלבד שלא התפלל עליהם, אלא אף קילל והתפלל עליהם שיבלעו בארץ מקטנם ועד גדולם, כלום היה חטא זה חמור מכל החטאים שחטאו עד עכשיו, ויותר חמור מחטא העגל, עד שלא היתה להם כל תקנה, ולכן קיללם.

והתשובה היא, לא אכזריות היתה כאן אלא רחמים מרובים, להציל את כל האומה, שלא יתפשט הנגע הרע הזה בקרבם. משל לרופא מומחה הרואה מכה קשה שעלתה בידו של אדם, וראה בחכמתו שאם יניח למכה זו להתפשט בכל גופו סופה שתגיע ללבו וימות. ואמר לו הרופא: אם אני בא לנהוג בחולה במדת הרחמנות, אין טוב לו אלא שאתאכזר עמו ואקטע את זרועו, כך עשה, קטע זרוע וניצול. נמצא שעי' אכזריותו הצילו, ואם היה מרחם עליו היה אובד מן העולם, אף כאן ראה משה שקרח מתחיל לכפור בתורה מן השמים ובנבואת משה וכו'.

מפרשת קרח עצמה יכולים אנו ללמוד על הצורך לקירוב השלום, בדיוק כפי שלמדנו משם על גנות המחלוקת. השל"ה הק' אומר שמאחרן הכהן אפשר ללמוד כיצד מונעים את התפשטות המחלוקת ומקריבים את השלום כיצד נהג אהרן, שהיה נושא המחלוקת בשעת המחלוקת הגדולה.

עיון בפרשה מגלה לנו שבכולה אין למצוא אפילו מלה אחת שאמר אהרן, ללמדך ששתק, ומכאן שהדרך הטובה ביותר לעצירת המחלוקת היא השתיקה. גם משה רבינו מורה לנו במעשיו על ההקרבה שיש להקריב למען השלום, אף שהיה מלך, לא חס על כבודו ולא נמנע מללכת לדתן ואבירם ולנסות להשכין שלום, וזאת אחרי שכבר קרא להם לבוא אליו והם מרדו בו ולא באו. (ילקוט מעם לועז)

וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה וגו' (טז, לג)

מכאן שהבאים כנגד התורה ורוצים לעקור יסודותיה אין להם חלק לעוה"ב וז"ש מתוך הקהל כי כל קהל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ואילו אבדו חלקים מתוך קהל ישראל, וכן דרשו רז"ל בפרק חלק א"ר עקיבא ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא.

ויראה לי כי על כן הזכיר לשון הקהל שהיה ראוי לומר ויאבדו מתוך ישראל אבל הוא כלשון הכתוב (במדבר יט) ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, ואל תתמה ותאמר למה יהיו נענשים ונטרדים מן העוה"ב כיון שנענשו בעונש חמור וקבלו דינם בעוה"ז והלא מצינו בעבן שא"ל יהושע (יהושע ז) יעברך ה' היום הזה ודרשו רז"ל היום הזה אתה עכור ואי אתה

עכור לעוה"ב. הנה אלו רשעים העמיקו ושחתו יותר והיו ראויין לעונש חמור והוא אבדן הגוף מן העוה"ז גם הנפש מן העוה"ב. ואע"פ שלא זכו להיות להם חלק לעוה"ב והוא עולם הנשמות שלאחר המיתה מיד באים הם לתחיית המתים שכן דרשו רבותינו ז"ל לעתיד לבא חוזרים שנאמר (שמואל ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. (רבינו בחיי)

ולא יהיה קרח וכעדתו (יז, ה)

לדעת רבינו יונה ז"ל (שערי תשובה אות נז) והסמ"ג (לא תעשה קז) הוא לאו גמור להחזיק במחלוקת. ובגודל העוון וענשו ותוצאותיו, האריך רבינו הח"ח בשמירת הלשון שער הזכירה פרק טו-יז. (כמוצא שלל רב)

ולא יהיה קרח וכעדתו (יז, ה)

אומרים בשם רבי חיים סולווייציק זצ"ל "ולא יהיה קרח וכעדתו" שלא יהיה עוד פעם מחלוקת שצד אחד יהיה בלי כוונת לשם שמים קרח וצד השני כולו לשם שמים כמשה רבינו.

האמת והשלום אהבו

מתאמרא משמיה דמהר"ם שיק זצ"ל שהמשכילים שבדורו בקשו ממנו שהיראים יעשו שלום עמהם, ובאו בטענה שאמרו רז"ל גדול השלום וכו', והשיב להם כתיב האמת והשלום אהבו, ופירוש הקדמונים שהקדים הכתוב אמת לפני השלום, וזהו תנאי שאין לעשות שלום רק עם האמת, אבל מן השקר מצוה להתרחק עד קצה האחרון.

שלום עפ"י תורה

פירשתי בפסוק ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, דאעפ"י שאמרו רז"ל גדול השלום, שהוא מעלה גדולה עד מאד, אבל מקודם צריך לראות אם הוא עפ"י התורה ולא לעשות שלום ח"ו עם עוברי עבירה, ולזה הקדים הפסוק לומר ה' עוז לעמו יתן שהיא התורה"ק ואח"כ ה' יברך את עמו בשלום.

השלום האמת? זהו השלום האמיתי אם כל אחד מהחולקים רצונו ומבוקשו רק להשיג דעת התורה"ק על דרך האמת.

לאחר ההתקוממות ברוסיה בשנת תרס"ח, התכנסו בראדין אנשי ההמון, מספר הגר"א זיטשיק זצ"ל בספרו המאורות הגדולים (עמ' שכ"ב) ויסדו "חברא קדישא" חדשה בנוסף לחברה הקיימת שעמדו בראשה בעלי בתים, ועמד להתפתח מזה מחלוקת גדולה, בשבת בשעת התפילה עלה החפץ חיים זצ"ל על הבימה ואמר: אחים! לו היו נותנים לי אלפים רובל שאבוא לדרוש לא הייתי מסכים, אני זקנתי וכל שעה יקרה לי, ובכסף לא הייתי מוכר את זמני, אבל רואה אני הכרח לדרוש לפיככם.

אני נמצא פה יותר מחמישים שנה והריני זוכר את כל היהודים שעמדו אתי בית הכנסת, איפה הם כולם היום, נשארו מהם רק המצבות בבית הקברות, רבים מהם עדיין לא היו אז בין הנולדים, ורבים שהיו אז ילדים נמנים כעת עם הזקנים. הלואי שכולנו נאריך ימים, אבל סוף סוף הרי נבוא כולנו ל"שם", ונהיה נאלצים למסור דין וחשבון על מה שעשינו כאן. ודעו לכם רבותי, ענין המחלוקת הוא דבר חמור מאד, שאף מי שמקיים הרבה מצוות כאילו זורקן לצרור נקוב.

אני משוכנע שאם יראו שם את אימת הדין, יתפסו בכל קש כדי להנצל, ויאמרו שהיה בעירנו יהודי בשם ישראל מאיר שחשבו אותו לתלמיד חכם, והוא ראה הכל ושתק, ולכן אני מבקש מכם שלא תזכירו את שמי, יש לי חילה שלי ואינני יודע איך אני אעבור את הדין, א"כ איך אוכל לקבל עלי אחריות של אחרים, תוך כדי הדברים פרץ בבכי, וכל גופו החל לרעוד מפחד. מתוך השפעה זו נרעש גם הקהל וקיבלו עליהם לבטל מיד החברה החדשה, והתקינו תקנה למשך שלש שנים לא לקבל דמי קבורה ולעסוק בזה כראוי, בגמילות חסד של אמת. (ילקוט לקח טוב)

סעודת פדיון הבן

אך פדה תתפדה את בכור האדם (יח, ט)

מכאן לומדים המצוה לפדות בנו בכורו (יו"ד ס"י ש"ה בב"י), ובענין סעודת פדיון הבן כתב השדי חמד (מערכת פ' כלל נ"ד), ובהיותו בעיה"ק ירושלים ת"ו הזמינו אותי לפדיון הבן ולא הלכתי, אמרו לי שיש בספרים דסעודת פדיון הבן היא עולה במקום פ"ד תעניות, ואני לא הייתי יודע דבר זה וכו', ונראה שאין מקור לזה וכו' עכ"ד.

ובאוצר פדיון הבן [פרק כ"א הערה י'] הביא בשם הרה"ק מאוסטרובצא זצ"ל, כי בעת שהציקו לו על שמרבה בתעניות, הרי יכול לצאת בסעודת פדיון הבן פ"ד תעניות, השיב להם דהא דמקובל דכאילו התענה פ"ד תעניות, אלו התעניות לא מועילים אלא על עבירות שכתוב בהם "כאילו" וכגון כאילו עובד עבודה זרה, וכגון זו מועיל סעודת פדיון. (לשבע נפשו)

ושמרו משמרתך ומשמרת וכו' ושמרו את משמרת וגו'

ושמרתם את משמרת וכו' (יח ג' ד' ה')

מצות שמירת המקדש

שנצטוו הכהנים והלויים לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד בכל לילה ולילה כל הלילה (עי' בסהמ"צ עשה כב). ושמירה זו היא כדי לכבדו ולרוממו ולפארו, לא מהיות שום פחד מאויב חלילה. שנאמר ושמרו את משמרת אהל מועד. ולשון ספרי (כאן), ואתה ובניך אתך לפני אהל
